

Projekt Občan - proměny kolem nás a v nás

Byla jsem požádána o malé poohlédnutí za pětiletou historií projektu Občan v České republice. Bylo by možné při této příležitosti předkládat úctyhodná čísla o počtu zapojených škol, přehled nejčastěji prezentovaných témat či zprávu o vývoji organizace projektu. Nic z toho vám však nemohu nabídnout. Ráda bych své ohlédnutí pojala hodně osobně, protože tento projekt pro mne hodně osobního znamenal. Spojuje se mi s řadou zajímavých setkání, řadou mých bývalých žáků i kolegyň, řadou nových osobností, s nimiž jsem se mohla potkat. A také s řadou výjimečných situací, které jsem díky projektu Občan prožila.

Má nejstarší vzpomínka se týká prezentace projektu Občan v podání jeho amerických autorů a protagonistů. Řeč tehdy byla poprvé o **výchově k aktivnímu občanství** (říkala jsem si - no dobře, i já bych chtěla, aby moji žáci měli možnost více dělat než jenom mluvit nebo dokonce jen naslouchat.) Řeč byla o **projektové výuce** (to se mi líbilo - byla už tehdy hodně „moje parketa“. A nejen moje, své zkušenosti s touto efektivní metodou poznávání měla v té době celá řada českých učitelů). Řeč byla také o **týmové spolupráci** (ovšem nejen řeč - způsob prezentace projektu byl praktickou ukázkou dobré týmové spolupráce).

Pocity z tohoto setkání si pamatuji dodnes. Na jedné straně uspokojení z toho, že v mnohém snad držíme krok se světem, na straně druhé velký obdiv k profesionální úrovni zpracování projektu, včetně jeho manuálu. Můj obdiv patřil systematickosti, konkrétnosti a smysluplnosti projektu. Projekt nabízel poctivý prožitek skutečné reality života. Byla jsem chycena myšlenkou nabídnout dětem možnost zasahovat do proměn svého okolí.

Slovo **proměny** se mi s odstupem času zdá pro tento projekt naprosto klíčové.

Proměna první - proměna výuky

Naše první realizace projektu Občan nám zabrala téměř celé pololetí školního roku určené pro výuku občanské a rodinné výchovy. Bylo to i pro mne trochu dobrodružné vykročení a pro jistotu jsem si velmi pečlivě hlídala, zda při tom jednom jediném tématu (Alkohol a kouření jako problém školních dětí) opravdu splníme požadované cíle daného předmětu. Stalo se ale mnohem více - naše téma nám pomohlo nejen vypořádat se přirozenou cestou s požadavky občanské a rodinné výchovy, ale pozvolna se přesouvalo i do výuky biologie, chemie, matematiky a českého jazyka. Znovu se potvrdilo, že změnit způsob výuky lze. A navíc - propojením vyučovacích předmětů docházelo pochopitelně i k propojení práce různých odborných učitelů. K těm dalším logickým proměnám pak patřila zvýšená komunikace, nová pravidla pro organizaci výuky, změněné vztahy mezi učiteli a žáky.

Proměna druhá - proměna žáků

Moji žáci poprvé „nesli kůži na trh“, když veřejně prezentovali zjištěný fakt, že v místní prodejně je systematicky porušován zákaz prodeje alkoholu a tabákových výrobků dětem. V duchu svých občanských práv požadovali nápravu. Zároveň tušili, že to nebude lehké. Vždyť i oni sami jsou někdy vysláni koupit rodičům cigarety nebo pivo. A v jediné místní prodejně prodává přece jejich sousedka (příbuzná, kamarádka). Vzpomínám si na pozvolné nabourávání tradičních zábran ukrytých v otázkách: Máme na to právo? Budou se s námi představitelé obce vůbec bavit? Co na to řeknou naši rodiče, sousedé? Najít odpovědi na tyto otázky bylo velkou příležitostí pro pochopení lidských práv i pro ochutnávku zodpovědnosti za vlastní rozhodování. Důležitá byla i důkladná příprava - vědět, rozumět, umět argumentovat, umět jednat, přesvědčit, obhájit. Projektu věnovali žáci zcela dobrovolně i mnoho volného času.

Proměna třetí - proměna veřejnosti

V jednom z dalších projektů zažili moji žáci dost horké chvíle. Rozhodli se totiž prostřednictvím ankety zjistit názor občanů na problém, kterým se zabývali (Necítíme se v obci bezpečně - chybí zde chodníky). Anketu svědomitě připravili a zorganizovali její distribuci v celé obci. Na první pohled běžná a nezávadná záležitost. Ovšem v naší obci do té doby nebylo příliš zvykem ptát se na názor občanů. Ti se ostatně sami dobrovolně vzdávali svého práva vědět a ovlivňovat. Reakce na anketu byla různá. Mnozí uvítali možnost vyjádřit se, někteří odmítli říkat cokoli a jiní se cítili dotčeni

zasahováním do svých poslaneckých kompetencí. Hlavní představitel obce anketní lístek demonstrativně roztrhal. Kritika se snesla na hlavy dětí i mou. To však byl pro některé z odvážnějších občanů moment pověstné poslední kapky. Konečně se veřejně diskutovalo. Výsledek projektu - nový chodník k budově školy byl pak přinejmenším stejně důležitý jako naděje, že díky projektu Občan byly prolomeny hradby veřejného nezájmu a mlčení.

Proměna čtvrtá - proměna rodičovská

Nic naplat, většina z nás vyrůstala v době, kdy strategie „mlč a do ničeho se neplet“ byla do určité míry otázkou přežití. Tento „občanský postoj“ přežívá možná v některých rodinách dodnes a také s ním jsme se v projektu Občan několikrát vyrovnávali. I v tomto případě jsem však měla možnost pozorovat časem jistou proměnu. Po veřejné prezentaci projektu, při němž si žáci 7. tř. museli „ustát“ nejen živou diskusi, ale i velmi odmítavý postoj části přítomných, se mi jedna z žákyň svěřila: „Moje mamka říkala, že na té schůzi nemohla vystoupit, protože nemá odvahu. Ale řekla mi, že nám fandila a že je na mne pyšná.“

Proměna pátá - proměna cílů

Vadí mi přílišná soutěživost, vadí mi s tím spojená samoučelnost a povrchnost. Vadí mi školní akce typu nauč se, předveď to a nech se zařadit do žebříčku úspěšnosti. V občanství se soutěžit nemá a já jsem moc ráda, že projekt Občan o to ani neusiluje. Jsem ráda, že dětem nabízí možnost dělat cosi z důvodu „pouhé“ potřebnosti nikoli dosažení známky nebo umístění. Cílem a vrcholem projektu jsou od počátku prezentace na lokální úrovni. Cílem je porozumět, přednést, navrhnout a dosáhnout změny. Cílem je dosáhnout vlastního občanského postoje bez ohledu na to, zda to někdo ocení či nikoli. Z hlediska poznávacího je jistě důležité, že žáci díky projektu pochopí uspořádání státní správy a samosprávy nebo význam lidských práv, ale neméně významné jsou cíle, které moji žáci při závěrečných reflexích pojmenovávali slovy „dokázal jsem samostatně jednat na úřadě“, „uvědomila jsem si, že je dobré být aktivní“, „nevyplatilo se mi, že jsem málo spolupracoval se svou skupinou“.

Proměna šestá - proměna učitelky občanské výchovy

Občanskou výchovu učím velmi ráda. Považuji ji za příležitost k poznávání dětí, k vytváření a posilování filosofie školy, k propojování učiva i lidí. Vnímám ji jako šanci nabídnout dětem poznání sebe samých, své jedinečnosti a svých možností. Chci, aby dětem pomáhala i v nalezení rovnováhy svých životních rolí. Role občana je jednou z těch celoživotních a tudíž velmi podstatných. Vždy jsme o tom hodně diskutovali, zjišťovali, četli. V projektu Občan máme možnost si tuto roli opravdu prožít. Okusit její příjemné i méně příjemné stránky. Nejen děti, ale i já, jejich učitelka. I já jsem měla v konkrétních situacích projektu svobodnou volbu - zachovat se jako občan znající a uplatňující svá práva nebo volit cestu na první pohled možná jednodušší, pohodlnější a bezpečnější. Jsem skutečně ráda, že jsem měla možnost takové konfrontace. Neumím si vlastně dnes ani představit, že bych učila své žáky aktivnímu občanství a nepodstupovala společně s nimi i rizika s tím spojená.

Mgr. Jitka Kašová

(KONFERENCE
PROJEKT OBČAN 2003)